

2020

**Огляд щодо використання
неприбуткових організацій
в незаконних цілях**

**Державна служба
фінансового
моніторингу
України**

Огляд

«Використання неприбуткових організацій в незаконних цілях»

Держфінмоніторингом за результатами проведеного дослідження ризиків використання неприбуткових організацій підготовлено огляд на тему «Використання неприбуткових організацій в незаконних цілях».

Використання неприбуткових організацій в незаконних цілях дозволяє злочинцям отримати подвійну вигоду: по-перше, створити засіб для таких незаконних дій і, по-друге, забезпечити прикриття своєї діяльності.

Розуміння загроз та способів незаконного використання неприбуткових організацій та оцінювання відповідних ризиків дозволить невілювати ймовірність залучення таких організацій.

Результати даного огляду можуть бути використані для зменшення потенційних ризиків.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
I. ОГЛЯД МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ ТА ДОСЛІДЖЕНЬ	4
1.1. Стандарти FATF	4
1.2. Результати оцінки Комітетом MONEYVAL національної системи ПБК/ФТ	5
1.3. Ключові міжнародні документи	6
II. ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ	8
2.1. Кількість зареєстрованих неприбуткових організацій. Види їх діяльності	8
2.2. Дані щодо отриманих повідомлень про фінансові операції	9
2.3. Аналіз неприбуткових організацій – учасників фінансових операцій	10
2.4. Інформація щодо відмови від встановлення (підтримання) ділових відносин	14
2.5. Зупинення фінансових операцій	15
III. ТИПОВІ СХЕМИ ТА СПОСОБИ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ НПО	16
3.1. Способи незаконного використання НПО	16
3.2. Механізми незаконного використання НПО	18
IV. ІНДИКАТОРИ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ НПО	20
V. ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ НПО	21
VI. РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ ДЕРЖФІНМОНІТОРИНГУ	22
ВИСНОВКИ	25
ДОДАТОК. ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	27

ВСТУП

Міжнародна та внутрішньодержавна боротьба з фінансуванням тероризму продемонструвала, що терористи та терористичні організації використовують неприбуткові організації з метою отримання і переміщення коштів, надання матеріально-технічної підтримки, заохочення вербування терористів чи підтримання терористичних організацій.

MONEYVAL

Відповідно до результатів проведеного Комітетом MONEYVAL в Україні 5-ого раунду оцінки національної системи ПВК/ФТ, Україна має доволі гарне розуміння своїх ризиків, пов'язаних із ВК/ФТ, але сектор щодо використання неприбуткових організацій в незаконних цілях потребує постійного оновлення знань.

Неприбуткові організації¹ можуть використовуватись як пряме джерело прибутку і як прикриття переміщення коштів між країнами в складних схемах із ВК/ФТ. Вони також можуть використовуватись і для прикриття переміщення терористів, надання їм організаційної підтримки тощо.

Розуміння загроз та способів незаконного використання неприбуткових організацій та оцінювання відповідних ризиків дозволить нівелювати ймовірність використання терористами таких організацій.

НОР 2019

Рівень ризику використання неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ за результатами проведеної у 2019 році національної оцінки ризиків визначено як «середній» (чистий рівень ризику – 6).

За результатами національної оцінки ризиків проведеної у 2016 році зазначений рівень ризику використання неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ було визначено як «значний» (чистий рівень ризику – 8).

Отже, рівень ризику використання неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ за останні роки зменшився, але все ще має оцінку «середній».

Таким чином, результати даного огляду можуть бути використані для зменшення потенційних ризиків ВК/ФТ та унеможливлення використання неприбуткових організацій у незаконних цілях.

¹ В огляді використовується загальне визначення неприбуткової організації, яке є значно ширшим за визначення згідно Рекомендації 8 Стандартів FATF

I. ОГЛЯД МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ ТА ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1. Стандарти FATF

Рекомендація 8 та Пояснювальна записка до неї є основною рекомендацією FATF, стосовно унеможливлення використання сектора НПО в цілях фінансування тероризму.

Згідно з наведеним у Рекомендації 8 визначенням, НПО являє собою юридичну особу організацію (утворення) або, яка, у першу чергу, займається збором або виділенням коштів для таких цілей, як благодійні, релігійні, культурні, освітні, соціальні, або для проведення інших видів «добрих справ».

РЕКОМЕНДАЦІЇ FATF		
№	Попередній №	Назва
C – ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ ТА ФІНАНСУВАННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ		
8	CP8	Неприбуткові організації

Відповідно до Рекомендації 8 FATF:

Країнам потрібно переглянути адекватність законів та нормативно-правових актів, що стосуються організацій, які можуть бути використані у фінансуванні тероризму.

Особливо чутливими у цьому сенсі є неприбуткові організації, і країни мають забезпечити, щоб такі організації не використовувались:

(a) терористичними організаціями, що видають себе за законних юридичних осіб;

(b) з метою експлуатації законних юридичних осіб в якості каналів для фінансування тероризму, включаючи їх використання з метою уникнення заморожування активів; та

(c) для покривання або приховування незаконного переведення коштів, призначених для законних цілей, терористичним організаціям.

Згідно з позицією FATF, НПО уразливі до зловживань з метою фінансування тероризму в силу ряду причин. Так, НПО користуються суспільною довірою, мають доступ до значних джерел фінансування, а також відрізняються великою концентрацією грошей.

1.2. Результати оцінки Комітетом MONEYVAL національної системи ПБК/ФТ

У 2017 році Комітетом MONEYVAL за результатом проведеного в Україні 5-ого раунду оцінки національної системи ПБК/ФТ оцінено виконання Україною Рекомендацій FATF та визначено ряд аспектів, які потребують удосконалення.

Експерти зазначають, що з 2014 року Україна перетворилась на транзитну країну для тих, хто прагне приєднатися до бойовиків ІДІЛ в Сирії.

Неприбутковий сектор вважається вразливим до ФТ. Цим сектором зловживали для направлення коштів для терористів та терористичних організацій.

Рейтинги – Ефективність

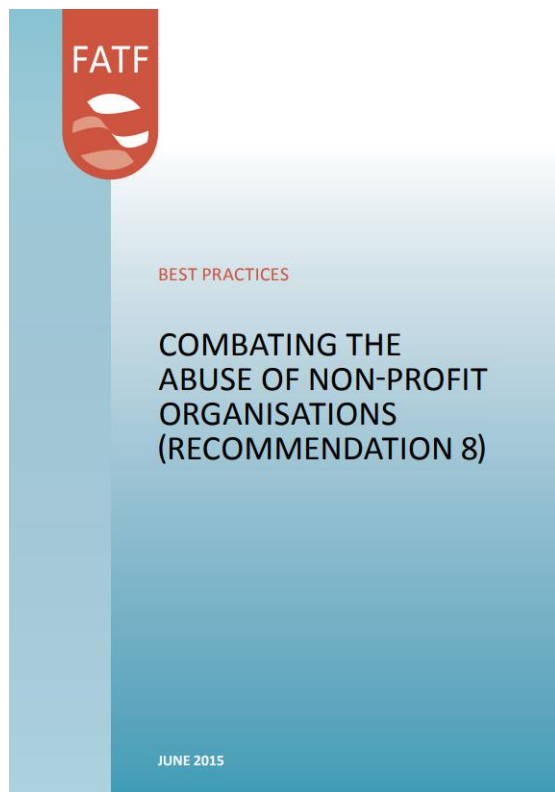
Безпосередні результати ефективності системи з протидії відмиванню коштів (ВК) та фінансуванню тероризму (ФТ)	Рейтинг, який досягнуто Україною
10. Терористи, терористичні організації та особи, котрі фінансують тероризм позбавлені можливості збирання, переміщення та використання коштів, а також зловживання сектором неприбуткових організацій	Помірний

Рейтинги – технічна відповідність

Назва рекомендації	Рейтинг, який досягнуто Україною
Рекомендація 8 Неприбуткові організації	Переважно відповідає

1.3. Ключові міжнародні документи

FATF постійно оновлює свої документи, а також регулярно проводяться типологічні дослідження. Такі заходи сприяють кращому розумінню міжнародних стандартів FATF.

Так, по відношенню до неприбуткового сектора FATF у 2015 році видала документ по кращій практиці протидії незаконному використанню некомерційних організацій², розроблений в тому числі на основі типологічного дослідження 2014 «Ризик незаконного використання некомерційних організацій в терористичних цілях».

² <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/BPP-combating-abuse-non-profit-organisations.pdf>

FATF у 2014 році проведено Типологічне дослідження «Ризик незаконного використання некомерційних організацій в терористичних цілях»³.

³ <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk-of-terrorist-abuse-in-non-profit-organisations.pdf>

II. ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ

2.1. Кількість зареєстрованих неприбуткових організацій. Види їх діяльності

У Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України⁴, станом на 01.01.2021, зареєстровано **1 395 448** юридичних осіб з яких **321 256** НПО⁵, що складає **23%** від загальної кількості осіб (станом на 01.01.2020, зареєстровано 1 350 627 юридичних осіб з яких 202 623 НПО, що становить 15%).

Детальна інформація щодо розподілу в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України НПО за видами наведена у таблиці⁶.

№	Вид НПО	Кількість суб'єктів, од	% від загальної кількості
Загалом зареєстровано суб'єктів господарювання		1 395 448	100,0
1	Громадські організації	92 470	6,6%
2	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	3 331	0,2%
3	Благодійні фонди (організації)	19 812	1,4%

⁴ Показники Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України [Електронний ресурс] Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

⁵ За даними ДФС

⁶ Зазначені види НПО підпадають під визначення, яке наведене у Рекомендації 8 FATF

2.2. Дані щодо отриманих повідомлень про фінансові операції

У 2020 році Держфінмоніторингом отримано **72 793** ПФО, які здійснені за участю **5 357** неприбуткових організацій.

Рік	Кількість отриманих ПФО		
	Загальна кількість	з яких за участю неприбуткових організацій ПФО	% від загальної кількості
2019	193 381	7 872	4,1%
2020	72 793	5 357	7,4%

Інформація щодо розподілу ПФО отриманих Держфінмоніторингом, які здійснені за участю НПО, за 2020 рік в розрізі ознак фінансового моніторингу наведена у таблиці.

Назва показника	Кількість ПФО, од	%
2020 рік		
Загалом	72 793	100,0%
Порогові фінансові операції (обов'язковий фінансовий моніторинг)	72 124	99,1%
Підозрілі фінансові операції (діяльність) (внутрішній фінансовий моніторинг)	361	0,5%
Одночасно з декількома ознаками фінансового моніторингу	308	0,4%
2019 рік		
Загалом	193 381	100,0%
Обов'язковий фінансовий моніторинг	190 680	98,6%
Внутрішній фінансовий моніторинг	1 190	0,6%
Одночасно з декількома ознаками фінансового моніторингу	1 511	0,8%

2.3. Аналіз неприбуткових організацій – учасників фінансових операцій.

У 2020 році Держфінмоніторингом отримано **72 793** ПФО, проведених за участю **5 357** неприбуткових організацій⁷.

Детальна інформація щодо аналізу учасників ПФО за 2020 рік наведена у таблиці.

№	Вид НПО	Кількість суб'єктів, од	%	Кількість ПФО, од	%
Загалом		5 357	100,0	72 793	100,0
1	Громадські організації	885	16,5%	19 336	26,6%
2	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	261	4,9%	11 166	15,3%
3	Благодійні фонди (організації)	698	13,0%	9 024	12,4%
4	Інші види НПО	3 513	65,6%	33 267	45,7%

Найвища концентрація розміщення НПО спостерігається в 6 регіонах – м. Києві, Дніпропетровській, Одеській, Львівській, Харківській та Донецькій областях.

Детальна інформація щодо розподілу учасників ПФО у 2020 році за регіоном реєстрації НПО наведена у таблиці.

№	Регіон реєстрації/ Вид НПО	К-ть суб'єктів, од	%	К-ть ПФО, од	%
Загалом		5 357	100,0	72 793	100,0
1	м. Київ	1 400	26,1%	39 843	54,7%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	338	6,3%	15 699	21,6%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	59	1,1%	9 112	12,5%
	Благодійні фонди (організації)	250	4,7%	3 680	5,1%
2	Дніпропетровська область	424	7,9%	3 597	4,9%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	41	0,8%	410	0,6%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	13	0,2%	132	0,2%
	Благодійні фонди (організації)	46	0,9%	541	0,7%
3	Одеська область	407	7,6%	5 331	7,3%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	61	1,1%	578	0,8%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	34	0,6%	907	1,2%
	Благодійні фонди (організації)	38	0,7%	511	0,7%
4	Львівська область	345	6,4%	2 899	4,0%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	62	1,2%	239	0,3%

⁷ Згідно наведеного у Рекомендації 8 визначення, до НПО можна віднести громадські організації, благодійні фонди (організації), інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку.

№	Регіон реєстрації/ Вид НПО	К-ть суб'єктів, од	%	К-ть ПФО, од	%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	20	0,4%	201	0,3%
	Благодійні фонди (організації)	36	0,7%	760	1,0%
5	Харківська область	310	5,8%	2 913	4,0%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	50	0,9%	345	0,5%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	7	0,1%	16	0,0%
	Благодійні фонди (організації)	30	0,6%	325	0,4%
6	Донецька область	236	4,4%	2 200	3,0%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	44	0,8%	447	0,6%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	6	0,1%	13	0,0%
	Благодійні фонди (організації)	22	0,4%	486	0,7%
7	Інші	2 235	41,7%	16 060	22,0%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	289	5,4%	1 618	2,2%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	122	2,3%	785	1,1%
	Благодійні фонди (організації)	276	5,2%	2 721	3,7%

Тенденція, подібна до регіону розміщення НПО, спостерігається і за регіоном здійснення фінансових операцій за участю НПО.

Детальна інформація щодо розподілу учасників ПФО у 2020 році за регіоном здійснення фінансової операції НПО наведена у таблиці.

№	Регіон здійснення ФО/ Вид НПО	К-ть суб'єктів, од	%	К-ть ПФО, од	%
Загалом		5 357	100,0	72 793	100,0
1	м. Київ	1 566	29,2%	43 202	59,3%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	348	6,5%	15 709	21,6%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	80	1,5%	9 136	12,6%
	Благодійні фонди (організації)	264	4,9%	4 364	6,0%
2	Дніпропетровська область	536	10,0%	4 179	5,7%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	85	1,6%	782	1,1%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	20	0,4%	161	0,2%
	Благодійні фонди (організації)	75	1,4%	957	1,3%
3	Одеська область	389	7,3%	5 140	7,1%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	58	1,1%	586	0,8%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	33	0,6%	901	1,2%
	Благодійні фонди (організації)	36	0,7%	500	0,7%
4	Львівська область	358	6,7%	3 044	4,2%

№	Регіон здійснення ФО/ Вид НПО	К-ть суб'єктів, од	%	К-ть ПФО, од	%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	57	1,1%	229	0,3%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	20	0,4%	222	0,3%
	Благодійні фонди (організації)	34	0,6%	427	0,6%
5	Харківська область	292	5,5%	2 103	2,9%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	48	0,9%	355	0,5%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	4	0,1%	5	0,01%
	Благодійні фонди (організації)	32	0,6%	355	0,5%
6	Донецька область	217	4,1%	1 839	2,5%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	35	0,7%	263	0,4%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	4	0,1%	8	0,01%
	Благодійні фонди (організації)	20	0,4%	306	0,4%
7	Інші	1 999	37,3%	13 286	18,3%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	254	4,7%	1 412	1,9%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	100	1,9%	733	1,0%
	Благодійні фонди (організації)	237	4,4%	2 115	2,9%

Найбільш типовими видами діяльності НПО є:

- Громадські організації:
 - надання соціальної допомоги без забезпечення проживання;
 - надання можливості участі у спортивних заходах (діяльність спортивних клубів);
 - освітня діяльність;
- Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку:
 - освітня діяльність;
 - діяльність в галузі медицини та охорони здоров'я;
- Благодійні фонди (організації):
 - благодійна діяльність.

Довідково: у 2019 році Держфінмоніторингом отримано **193 381** ФО, проведених за участю **7 872** неприбуткових організацій.

Інформація щодо аналізу учасників ФО за 2019 рік наведена у таблиці.

№	Вид НПО	Кількість суб'єктів, од.	%	Кількість ПФО, од.	%
Загалом		7 872	100,0	193 381	100,0
1 ⁸	Громадські організації	1 618	20,6%	43 638	22,6%
2 ⁸	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	382	4,9%	16 040	8,3%
3 ⁸	Благодійні фонди (організації)	958	12,2%	27 363	14,1%
4	Інші види НПО	4 914	62,4%	96 340	49,8%

Слід відмітити, що у 2020 році отримано на 62,4% менше ПФО, учасниками яких є НПО, що відображає загальну тенденцію зменшення кількості отриманих Держфінмоніторингом від суб'єктів первинного фінансового моніторингу ПФО та обумовлено виконанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог Закону про запобігання та протидію, яким змінено підхід до виявлення підозрілих операцій.

⁸ Зазначені види НПО підпадають під визначення, яке наведене у Рекомендації 8 FATF

2.4. Інформація щодо відмови від встановлення (підтримання) ділових відносин

У 2020 році Держфінмоніторингом від суб'єктів первинного фінансового моніторингу відносно **51** НПО отримано інформування щодо відмови від встановлення (підтримання) ділових відносин (у 2019 році – **107** НПО).

Таке інформування у 2020 році здійснено суб'єктами первинного фінансового моніторингу у зв'язку тим, що:

- **27** НПО не надано на вимогу суб'єкта первинного фінансового моніторингу уточнюючу інформацію, у т.ч.:
 - *12 громадськими організаціями;*
 - *10 благодійними організаціями;*
 - *1 релігійною організацією;*
- **4** НПО (благодійні організації) встановлено високий ризик;
- **3** НПО (благодійні організації) виявлені операції з готівковими коштами щодо яких встановлено факт їх нецільового використання;
- **3** НПО (благодійні організації та громадська організація) діяльність яких має ознаки фіктивності;
- **14** НПО відмовлено з інших причин.

Зважаючи на застосування ризик-орієнтованого підходу, основний обсяг відмов від встановлення (підтримання) ділових відносин з НПО пов'язаний з ненаданням відповідної уточнюючої інформації щодо діяльності організацій.

2.5. Зупинення фінансових операцій

За 2020 рік Держфінмоніторингом здійснено зупинення фінансових операцій на банківських рахунках **1** НПО, які можуть бути пов'язані з ФТ (сепаратизму).

Держфінмоніторингом направлено до Служби безпеки України додатковий узагальнений матеріал стосовно зупинених фінансових операцій НПО, які можуть бути пов'язані з ФТ (сепаратизму).

Довідково у 2019 році Держфінмоніторингом здійснено зупинення фінансових операцій на банківських рахунках **3** НПО, які можуть бути пов'язані з ФТ (сепаратизму).

III. ТИПОВІ СХЕМИ ТА СПОСОБИ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ НПО

3.1. Способи незаконного використання НПО

НПО відіграють важливу роль у світовій економіці та у багатьох національних економіках і соціальних системах. Їх зусилля доповнюють діяльність державного та приватного секторів.

Поточна міжнародна політика проти фінансування тероризму свідчить, що терористи (терористичні організації) використовують сектор НПО для збору та переказу коштів, матеріально-технічного забезпечення, заохочення вербування терористів або іншої підтримки терористичних організацій та діяльності.

Терористи також можуть створювати фіктивні НПО, як благодійні установи для шахрайських дій, направлених на збір коштів.

Крім того, існують випадки залучення НПО до збору коштів з метою ФТ. При цьому, такі організації можуть використовуватись як пряме джерело прибутку або як прикриття для ВК/ФТ.

Особливості діяльності НПО робить їх привабливими для терористичних організацій і вразливими для злочинного використання з метою фінансування тероризму та сепаратизму. Це пов'язано з тим, що НПО мають високий рівень довіри в суспільстві, вони мають доступ до джерел фінансування, які складно контролювати (наприклад, благодійні внески), а їх діяльність часто передбачає використання великої кількості готівкових коштів.

НПО часто використовуються терористами для переказу коштів, що призначені для ФТ, при цьому такі операції можуть бути змішані з легальними фінансовими потоками та їх незначний розмір не свідчить про зниження ступеня ризику.

Ще однією особливістю, яка робить НПО привабливими для терористів, є їх статус нефінансових установ, що передбачає застосування до них більш лояльних вимог ведення діяльності у порівнянні з кредитно-фінансовими установами та суб'єктами господарювання. Наприклад, менш жорсткі вимоги щодо статутного капіталу, професійної атестації, перевірок біографічних даних співробітників та членів правління при реєстрації, безперервного ведення документації, тощо.

Можна виділити найбільш показові характеристики незаконного використання НПО:

- створення НПО з заявленими благодійними цілями для подальшого маскування переказу коштів терористичним (сепаратистським) організаціям;
- використання існуючих НПО з метою надання фінансової підтримки тероризму (сепаратизму), у т.ч. терористичним (сепаратистським)

організаціям, що діють на не підконтрольній українській владі території Донецької та Луганської областей;

- використання фіктивної установи, яка видає себе за законну НПО (наприклад, благодійну установу), що використовується терористичними організаціями або іншими злочинцями, для приховування своєї діяльності;
- зміна призначення пожегтів НПО;
- використання НПО електронних грошей з метою ВК/ФТ/ЗМЗ;
- використання НПО новітніх технологій та віртуальних валют з метою ВК/ФТ/ЗМЗ;
- так зване «масштабне використання» – наприклад, НПО дійсно займається збором коштів для придбання продуктів для дітей-сиріт, але робить це через спеціальну терористичну організацію.

3.2. Механізми незаконного використання НПО

Держфінмоніторингом спільно з правоохоронними органами, зокрема Службою безпеки України, виявлено наступні актуальні механізми використання НПО для фінансування тероризму (сепаратизму):

- надходження коштів у невеликих розмірах від різних осіб упродовж короткого проміжку часу на користь однієї особи з призначенням «допомога», «на лікування», «благодійна допомога» тощо;
- платежі здійснюються особами, які не повністю знають або без бажання повідомляють деталі платежу (адресу, контактну та іншу інформацію);
- здійснення фінансової операції з виплати електронних переказів, в яких відсутня повна інформація про ініціатора або отримувача переказу;
- зарахування коштів на розрахунковий/картковий рахунок особи, або переказ на ім'я фізичної особи, що здійснюється без відкриття рахунку, якщо наявна інформація свідчить, що джерелом такого зарахування/переказу є кошти, перераховані за допомогою платіжних систем, оператори яких не зареєстровані на території України, у тому числі за допомогою електронних грошей.

У випадку нелегального походження коштів, схеми фінансування тероризму ускладнюються елементами, покликаними нівелювати ризик викриття зв'язку між коштами та джерелом їх походження.

У таких схемах зловмисники вдаються до розміщення злочинних доходів та їх розшарування шляхом зміни форми активу, використання різних фінансових інструментів, підставних осіб тощо. Такі схеми мають певні аналогії зі схемами легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, з тією різницею, що реалізуються без останньої фази – інтеграції коштів у фінансову систему, проте із подальшим переказом коштів кінцевому одержувачу.

Разом з тим, новітні інформаційні технології дозволяють швидко здійснювати вищезазначені фінансові операції за відсутності безпосереднього контакту ініціатора переказу із суб'єктом первинного фінансового моніторингу.

Кіберпростір не має обмежень, у зв'язку з чим, за наявної технічної можливості, існує вірогідність створення зловмисниками великої кількості віртуальних учасників (електронних гаманців, віртуальних засобів платежу тощо) з метою переказу коштів терористам (організаціям).

Нижче наведено приклад незаконного використання громадської організації.

Незаконне використання громадських організацій

Держфінмоніторингом виявлено схему фінансування іноземними громадськими організаціями української **Громадської організації Б** для проведення на території України масових заходів з метою інформаційної пропаганди.

На користь української **Громадської організації Б** було здійснено спробу перерахування коштів у вигляді безповоротного гранту у сумі 0,5 млн рос. рублів від іноземної **Громадської організації А** для проведення на території України несанкціонованого масового заходу.

Відносно зазначеної фінансової операції прийнято рішення про її зупинення.

В ході розслідування встановлено, що на користь **Громадської організації Б** здійснювались регулярні зарахування коштів від іноземних благодійних фондів та громадських організацій в якості грантів на загальну суму **1,2 млн російських рублів**. Надалі кошти конвертувались в гривню та перераховувались фізичним та юридичним особам за надані юридичні та інші послуги.

Надані кошти іноземною **Громадською організацією А** на користь української **Громадської організації Б** для проведення масових заходів, спрямовані на ведення гібридної війни проти України шляхом інформаційної пропаганди.

IV. ІНДИКАТОРИ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ НПО

Проведений Держфінмоніторингом аналіз свідчить про наявність фактів та ризиків незаконного використання деяких видів НПО, зокрема які підпадають під визначення FATF.

Виявлено наступні індикатори можливого використання НПО для ВК/ФТ:

- проведення діяльності на територіях, які є прилеглими до здійснення військових дій;
- отримання та переміщення активів учасниками, що мають відношення до країни агресора;
- придбання товарів подвійного призначення;
- участь НПО у діяльності мереж ВК/ФТ;
- подрібнення та структурування фінансових операцій, проведення фінансових операцій без належного пояснення суті таких операцій, проведення сумнівних фінансових операцій з використанням новітніх технологій (електронні гроші, криптоактиви);
- витрачання коштів НПО без формування відповідної звітності про їх використання;
- переказ коштів НПО на користь юридичних осіб, діяльність яких не відповідає суті фінансової операції (виду діяльності);
- необґрунтований переказ коштів на користь осіб, пов'язаних з НПО;
- використання третіх осіб, які діють за дорученням, для відкриття банківських рахунків НПО;
- витрати НПО не відповідають задекларованим видам діяльності;
- причетність осіб, які пов'язані із вчиненням злочинів, до діяльності НПО;
- наявність кримінального минулого учасників фінансових операцій.

Зазначені індикатори не є вичерпними, а є лише ознаками для подальшого більш детального аналізу діяльності НПО. Сукупність встановлених ознак ризикованої діяльності НПО свідчить про високий ризик залучення такого суб'єкта для ВК/ФТ.

V. ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ НПО

За результатами типологічних та ситуаційних досліджень FATF встановлені різні джерела та види інформації у виявленні випадків та ризиків незаконного використання сектора НПО терористичними утвореннями, які наведені у таблиці.

Джерела та види інформації щодо НПО

Джерела інформації	Види інформації
Інформація органів, відповідальних за регулювання НПО	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ініціативні повідомлення громадян; ▪ Дані, що надаються інформаторами; ▪ Результати перевірок існуючих та створюваних НПО; ▪ Збір та аналіз обов'язкової звітності НПО: <ul style="list-style-type: none"> - інформація про програми та діяльність; - інформація про керівників та інших внутрішніх суб'єктів; - інформація про партнерів та інших зовнішніх суб'єктів; - інформація про джерела та одержувачів ресурсів; - інформація про фінансову діяльність; ▪ інформація, що добровільно (ініціативно) надається НПО.
Інформація з відкритих джерел	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Статті в засобах масової інформації та з інших відкритих джерел; ▪ Перелік осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції; ▪ Списки терористичних організацій; ▪ Відкриті бази даних компаній та установ; ▪ Веб-сайти НПО та пов'язаних з ними організаціями; ▪ Інша інформація з Інтернету.
Інформація ПФР та інша фінансова інформація	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Повідомлення, що направляються до ПФР; ▪ Дані аналізу фінансової інформації, який здійснює ПФР.
Інформація, що стосується національної безпеки	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Результати оцінки загроз та ризиків; ▪ Геополітичні оцінки; ▪ Розвідувальна та інша інформація з обмеженим доступом.
Інформація правоохоронних органів	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Матеріали кримінальних справ; ▪ Зв'язки між внутрішніми та зовнішніми суб'єктами НПО за кримінальними розслідуваннями; ▪ Зв'язки НПО зі злочинцями та злочинністю; ▪ Результати обшуків та аналізу вилучених документів; ▪ Розвідувальна та інша інформація з обмеженим доступом.
Інформація отримана з інших юрисдикцій	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Інформація від іноземних партнерів НПО; ▪ Інформація від іноземних компетентних органів (державний сектор); ▪ Розвідувальна інформація від іноземних органів національної безпеки; ▪ Розвідувальна інформація від іноземних правоохоронних органів; ▪ Розвідувальна інформація від іноземних ПФР; ▪ Інформація від іноземних регулюючих органів.

VI. РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ ДЕРЖФІНМОНІТОРИНГУ

У 2020 році Держфінмониторингом направлено до правоохоронних органів **54** узагальнених матеріалів стосовно підозрілих операцій, проведених за участю НПО (у 2019 році – 72 узагальнених матеріали).

У складі таких матеріалів до правоохоронних органів передано **2 804** ПФО, які здійснені за участю **136** НПО.

Розподіл переданих у 2020 році ПФО в розрізі видів НПО наведено у таблиці.

№	Вид НПО	Кількість суб'єктів, од.	%	Кількість ПФО, од.	%
Загалом		136	100,0%	2 804	100,0%
1	Громадські організації	23	16,9%	794	28,3%
2	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	11	8,1%	211	7,5%
3	Благодійні фонди (організації)	33	24,3%	1 328	47,4%
4	Інші види НПО	69	50,7%	471	16,8%

Детальна інформація щодо розподілу учасників переданих ПФО у 2020 році за регіоном реєстрації НПО наведена у таблиці.

№	Регіон реєстрації/ Вид НПО	К-ть суб'єктів, од.	%	К-ть ПФО, од.	%
Загалом		136	100,0	2 804	100,0
1	м. Київ	60	44,1%	1 211	43,2%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	15	11,0%	638	22,8%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	5	3,7%	198	7,1%
	Благодійні фонди (організації)	15	11,0%	52	1,9%
2	Закарпатська область	10	7,4%	1 389	49,5%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	3	2,2%	149	5,3%
	Благодійні фонди (організації)	7	5,1%	1 240	44,2%
3	Хмельницька область	15	11,0%	32	1,1%
<i>у тому числі:</i>					
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	1	0,7%	1	0,04%
4	Інші	51	37,5%	172	6,1%
	Громадські організації	5	3,7%	7	0,2%

№	Регіон реєстрації/ Вид НПО	К-ть суб'єктів, од	%	К-ть ПФО, од	%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	5	3,7%	12	0,4%
	Благодійні фонди (організації)	11	8,1%	36	1,3%

Детальна інформація щодо розподілу учасників переданих ПФО у 2020 році за регіоном здійснення фінансової операції НПО наведена у таблиці.

№	Регіон реєстрації/ Вид НПО	К-ть суб'єктів, од	%	К-ть ПФО, од	%
Загалом		136	100,0	2 804	100,0
1	м. Київ	51	37,5%	812	29,0%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	14	10,3%	636	22,7%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	2	1,5%	17	0,6%
	Благодійні фонди (організації)	10	7,4%	40	1,4%
2	Закарпатська область	11	8,1%	1 561	55,7%
<i>у тому числі:</i>					
	Громадські організації	3	2,2%	149	5,3%
	Благодійні фонди (організації)	7	5,15%	1 240	44,2%
3	Київська область	11	8,1%	233	8,3%
<i>у тому числі:</i>					
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	4	2,94%	180	6,4%
	Благодійні фонди (організації)	2	1,5%	3	0,1%
4	Інші	63	46,3%	198	7,1%
	Громадські організації	6	4,4%	9	0,3%
	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	5	3,7%	14	0,5%
	Благодійні фонди (організації)	14	10,3%	45	1,6%

Розподіл переданих у 2020 році ПФО за ознаками фінансового моніторингу наведено у таблиці.

Назва показника	Кількість ПФО, од.	%
Загалом	2 804	100%
Порогові фінансові операції (обов'язковий фінансовий моніторинг)	2 773	98,9%
Підозрілі фінансові операції (діяльність) (внутрішній фінансовий моніторинг)	26	0,9%
Одночасно з декількома ознаками фінансового моніторингу	5	0,2%

Предикатними злочинами були наступні статті КК України:

Номер статті КК України	Назва статті
109	Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади
110²	Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України
191	Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем
192	Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою
210	Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням
212	Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)
258⁵	Фінансування тероризму
364	Зловживання владою або службовим становищем
366	Службове підроблення
368²	Незаконне збагачення

ВИСНОВКИ

Проаналізована інформація свідчить, що НПО можуть використовуватися безпосередньо з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення, або із вчиненням іншого кримінального правопорушення, а також слугувати прикриттям для незаконної діяльності інших пов'язаних суб'єктів.

Використання НПО у незаконних цілях дозволяє злочинцям отримати подвійну вигоду: по-перше, створити засіб для таких незаконних дій і, по-друге, забезпечити прикриття своєї діяльності.

НПО використовуються в незаконних цілях, зокрема, щодо:

- привласнення, розтрати майна або заволодіння ним;
- нецільового використання бюджетних коштів;
- ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);
- фінансування тероризму;
- зловживання владою або службовим становищем;
- незаконного збагачення.

Найбільш уразливими серед видів НПО є наступні:

- громадські організації;
- житлово-будівельні кооперативи, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків;
- благодійні фонди.

Найбільш поширеними є наступні способи незаконного використання НПО:

- перенаправлення фінансових потоків;
- зв'язок зі злочинними осередками;
- невідповідність діяльності НПО заявленим цілям;
- співучасть щодо фінансування злочинних осередків;
- створення НПО для фіктивних та злочинних цілей.

Дане дослідження може бути використане державними органами та приватним сектором для запобігання та протидії випадкам незаконної діяльності або використання НПО у протиправних цілях.

З метою ефективного управління ризиком, враховуючи результати Національної оцінки ризиків, Держфінмоніторинг рекомендує:

1. Державним органам:

- продовжувати здійснювати заходи з виявлення фактів надання представниками злочинних організацій фінансової підтримки їх прихильниками на території України, в тому числі шляхом використання злочинних доходів та неприбуткового сектору;
- посилити заходи з виявлення фінансових операцій та кримінального переслідування осіб, пов'язаних із ВК/ФТ і дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону;
- забезпечити міжвідомчу координацію щодо виявлення та подальшого заморожування активів осіб, причетних до ФТ та розповсюдження зброї масового знищення, у тому числі, що використовують неприбутковий сектор.

2. Суб'єктам первинного фінансового моніторингу:

- продовжувати вживати заходів для обмеження ризику використання благодійних та неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ;
- встановлювати мету проведення фінансових операцій, учасниками яких є НПО;
- встановлювати джерела походження і способів переказу (внесення) грошей, що використовуються у фінансових операціях;
- подавати відповідно до Закону про запобігання та протидію ПФО щодо операцій за участю НПО до Держфінмоніторингу.

3. Неприбутковим організаціям:

- здійснювати посилені заходи з ідентифікації осіб під час прийняття їх як учасників (членів) таких організацій, зокрема, вкладників благодійних фондів, а також звертати особливу увагу на джерела набуття НПО майна на предмет недопущення залучення до ФТ;
- вживати заходів з безумовного виконання ч. 7 ст. 23 Закону України «Про громадські об'єднання» щодо зберігання документів та фінансового контролю.

ДОДАТОК. ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

FATF	Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей
ВК	відмивання коштів
ВК/ФТ	відмивання коштів/фінансування тероризму
Держфінмоніторинг	Державна служба фінансового моніторингу України
Закон про запобігання та протидію	Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»
ЄДР	Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань
КК України	Кримінальний кодекс України
Комітет MONEYVAL	Комітет експертів Ради Європи з питань оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму
НПО	неприбуткові організації
ПВК/ФТ	протидія відмиванню коштів/фінансуванню тероризму
ПФО	повідомлення про фінансові операції
РБ ООН	Рада Безпеки Організації Об'єднаних націй
Реєстр НПО і організацій	Реєстр неприбуткових організацій та установ
ФО	Фінансові операції
ФТ/ЗМЗ	фінансування тероризму/розповсюдження зброї масового знищення
ФТ	фінансування тероризму